

N:o 13.

Ank. till Riksd. Kansli den 27 Febr. 1873, kl. 2 e. m.

Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 3, i anledning af väckt förslag derom att Kongl. Maj:ts den 9 December 1871 meddelade beslut, angående de Hvitfeldtska stipendiihemmanen, icke måtte vinna tillämpning i fråga om exekutiv försäljning af åborätten till dessa hemman.

Uti en till Utskottets behandling hänvisad motion, N:o 121, har Herr J. Andersson från Göteborgs och Bohus län anhållit, att Riksdagen måtte »hos Kongl. Maj:t göra underdånig hemställan derom, att det ännu icke fullständigt fattade beslutet om exekutiv försäljning för skuld af åborätten till de Hvitfeldtska stipendiihemmanen icke måtte blifva gällande, och åboerne på omkring 140 hela hemman sålunda förskonas ifrån de för dem svåra följderna af ett definitivt stadgande härom».

Rörande Kongliga och Hvitfeldtska stipendii-inrättningen i Göteborg har Utskottet inhemtat hufvudsakligen följande.

Genom testamente den 22 Januari 1664 har Margaretha Hvitfeldt, enka efter Thomas Dyre, bortgifvit och förärat sina tvänne hufvudgårdar, Sundsby och Åby, med allt underliggande gods till Kongl. Maj:ts Akademie eller Gymnasium uti Göteborg och till studerande ungdomen af Bohus län, dervid uttryckande sin förhoppning »att godset med dess intrader och räntor komma att förblifva under Kongl. Maj:ts protection och icke till något annat bruk än som det af mig uti min levande lifve förordnadt är, och efter min död vill hafva oryggeligen hållit, antingen att säljas, förbytas, hänvändas eller i någon annan måtta perturberas».

Detta testamente har Kongl. Maj:t uti nådigt bref den 20 Augusti 1664 bekräftat samt förklarat sig »alldeles till de usus, som hon det hafver destinerat,

vilja maintenera och handhafva, emot alla dem, som nu eller framdeles efter hennes död något derpå kunna hafva att pretendera, yrka och påtala».

Kongl. Maj:t, som genom resolution den 15 September samma år tillagt enkefru Hvitfeldt samt hennes gods och åboerne derå åtskilliga förmåner, har genom resolution den 5 Augusti 1673 stadfästat och bekräftat icke allenast testamentet till alla dess klausuler, utan ock åtskilliga af enkefru Hvitfeldt framställda punkter, deribland den andra af innehåll, »att denna hennes frivilliga donation och testamente alldeles må blifva oförtryckt, så att hvarken någons del, större eller mindre, af denna gåfva må kunna blifva förtryckt antingen genom förvärd, byte eller på hvarjehanda annat sätt och under hvad pretext det helst ock vara må, utan dessa säterier hel och hållne med alla dess underliggande bönder och strandsittare efter underskrifven jordebok blifva Gymnasio och den studerande ungdomen förbehållne».

Genom resolution den 18 Oktober 1683, uppå enkefru Hvitfeldts underdåniga memorial, har uti andra punkten Kongl. Maj:t försäkrat bemalte enkefru, att hvad hon i testamentet gjort och förordnat skall blifva behörigen fullbordadt och iakttaget.

Kongl. Maj:t, som efter enkefru Hvitfeldts död, hvilken skall inträffat 1683 eller 1684, meddelat åtskilliga beslut rörande dels betalning af hennes gäld och dels godsets förmåner och dess förvaltning, har den 25 Oktober 1694 till Landshöfdingen aflåtit ett nådigt bref, hvaraf inhentas, att, sedan den 20 förutgångne September i nåder blifvit befaldt att till skattenatur indraga åtskilliga frälsegods, hvilka i fordna tider varit knapeadels- och skattehemman, förrän adeln medelst de förre danska konungarnes tillåtelse bragt dem under frälse in- och utsockne friheter, allt som de tillhandlat sig dem af bönder och andra ståndspersoner; så har uppå Landshöfdingens anmälan att häribland voro åtskilliga goda hemman, som lågo militien tillhanda och kunde dertill användas, Kongl. Maj:t härom meddelat nådigt beslut, under förklarande, såsom orden lyda, »hvad de hemman deraf vidkommer, hvilka genom det Hvitfeldtska testamentet äre förlänte för Gymnasium i Göteborg, så hafve Vi betänkande dem att röra, utan vele hafva dem för Gymnasium oförtryckte bibehållne, dock måste sådant anses och considereras som en nåd af Oss, och intet af någon annan, jemväl de intet vidare stå under det Hvitfeldtska testamentets curatorer, utan under Vår Landshöfdinges inseende der å orten, efter som de eljest af berörda tillfälle borde komma att reduceras; hafvande I att insända en förteckning uppå huru många de äro».

Enligt en den 18 Februari 1698 daterad specifik förteckning öfver afidna, saliga välborna fru Margaretha Hvitfeldt till Gymnasium i Göteborg testamenterade tvenne säterier med underlydande hemman, utgöra dessa sednare $142\frac{3}{12}$, men uti ett af curatorerna den 30 December 1848 afgifvet förslag till instruktion för förvaltningen af stipendie-inrättningen uppgifves hela godset efter förmedling innehålla $140\frac{19}{24}$ hemman.

Uti skrifvelse den 7 September 1848 framställde Bondeståndet den önskan, att, med ändring af testamentet, åboerne å stipendiihemmanen måtte, emot skyldighet att allt framgent till stipendiiifonden årligen utgöra såväl den gamla grundskatten, som ock en senare tillkommen s. k. kornskatt samt efter erläggande af lämplig löseskilling, undfå eganderätt till samma hemman, i hvilket afseende Bondeståndet hemställde om aflåtande af nådig proposition till Rikets näst sammanträdande Ständer.

I detta sammanhang tillåter sig Utskottet meddela, att berörda s. k. kornskatt blifvit bestämd genom 12:te punkten i Kongl. Maj:ts nådiga bref till Kammarkollegium den 8 Mars 1815, så lydande:

»I lika måtto hafven I anført, att, då åboerne å rå- och rörs- samt insockne-frälsehemmanen under Åby tillförene utgjort 332 karla- och 90 ökedagsverken, som efter 1813 års markegång belöper sig till 416 $\frac{1}{3}$ R:dr b:ko i penningar, svarande emot 44 t:or korn af hvarje helt mantal, som på hvarje $\frac{1}{4}$:dels hemman utgör 11 t:or; och hemmansåboerne under Sundsby förrättat 280 dränge- och 50 ökedagsverken, i värde uppgående till 295 R:dr b:ko, och svarande emot något mer än 31 t:or korn af helt, eller nära 8 t:or af hvarje $\frac{1}{4}$:dels mantal, hemmansrëntorna oberäknade; skulle, derest dessa hemmansåboer, enligt komiterades förslag, komma att, i stället för dagsverken, blott erlægga af de bättre hemmanen 2 t:or korn för hvarje $\frac{1}{4}$:del, eller 8 t:or af helt mantal, utom hemmansrëntan, men ännu mindre af de svagare hemmanen, denna ersättning, efter Eder underdåniga tanke, icke blifva emot arbetsskyldigheten svarande, hvaremot I i underdånighet föreslagit, det borde antingen en tredubbel afgift emot den komiterade tillstyrkt utgöras af bättre och sämre hemman af alla slag, till erläggande in natura, eller med lösen efter årlig markegång, eller ock ersättningen bestämmas i spanmål af rå- och rörs- samt insockne-frälsehemmanen till 1 $\frac{1}{2}$ t:a, och af utsockne-frälsehemmanen till $\frac{3}{4}$ t:a af hvarje geometriskt tunnlands utsäde, utom grundrëntan; men ehuru förberörde af komiterade med hemmansåboerne öfverenskomna afgift kan synas lindrig i jmförelse med den dagsverksskyldighet, dem hittills ålegat; dock likväl och som hemmansåboerne genom fru Hvitfeldts testamente fått försäkran om lindrig behandling och det allmänna jemväl vinner derigenom, att dessa genom strängt arbete hittills vanlottade hemmansbrukare få tillfälle att deras hemman väl häfda, hafva Vi pröfvat skäligt att vid hvad komiterade häruti föreslagit låta i nåder förblifva». — Denna spanmålsafgift fastställdes till en början för 30 år, men tiden för dess utgörande utsträcktes sedermera till ytterligare 30 år.

Vid afgifvandet af ofvanförmälta instruktionsförslag hafva curatorerne, då uppmärksamheten bordt fästas på hvarje omständighet, som kunde lända till stiftelsens fördel, funnit sig icke kunna förbigå den fråga, som från åboernes å Kongliga och Hvitfeldtska stipendiihemmanens sida förnyade gånger varit väckt om rättighet att köpa hemmanen till skatte, hvilken fråga curatorerne ansett kunna och böra betraktas olika för den del af godset, som varit reduktion underkastad samt af konung

Carl XI till stipendii-inrättningen donerats, och för den del som icke varit reducerad; och då afhändandet af denna sednare del vore stridande mot uttryckliga föreskriften i testamentet, funno curatorerne sig icke tillständigt att om ett sådant afhändande väcka något förslag eller dertill gifva någon anledning; men när de till donerade delen af godset hörande hemman icke torde kunna betraktas annorlunda än såsom af krononatur och testamentet måste i afseende å dessa hemman genom omförmälta af konung Carl XI dermed vidtagna åtgärd hafva förlorat all kraft och verkan, ansågo curatorerne rättigheten att lösa berörda hemman till skatte kunna utan hinder af testamentet medgifvas och således endast vara beroende af vederbörande målsmäns för stipendiistiftelsen begifvande och bifall från statens sida; hvadan curatorerne ansågo sig skäligen kunna gifva anledning dertill, att frågan i den inskränkta omfattning, som härmed afsåges, ånyo upptoges, i hvilket afseende föreslås, att, derest Kongl. Maj:t skulle finna frågan vara förtjent af uppmärksamhet, Kongl. Maj:t rörande densamma samt sättet och villkoren för skatteköpets verkställighet torde täckas höra stipendiistyrelsen samt öfrige vederbörande, hvarefter beslut i ämnet kunde fattas.

Uti infortrade underdåniga utlåtanden har Landshöfdinge-embetet i allo instämt uti detta curatorernes förslag, men Konsistorium deremot afstyrkt all skatteförsäljning; hvarefter Kammar-kollegium, hvars underdåniga yttrande öfver förslaget och Bondståndets ofvan omförmälta skrivelse blifvit infordradt, den 14 Oktober 1850 sådant afgifvit och ansett, att, då curatorerne trott sig finna den märkliga skilnad ega rum emellan de testamenterade och de donerade hemmanen, att dessa senare skulle, i följd af den med dem vidtagna reduktionsåtgärd, vara af krononatur och att, hvad dem anginge, testamentet förlorat all kraft och verkan, detta antagande grundade sig på ett missförstånd om vidden af reduktionsåtgärden. Hemmanen voro nemligen skatte förr än de af enkefru Hvitfeldt förvärfvades och blefvo i hennes hand, efter den tidens åsigter, frälse, hvarefter till Kronan reducerades endast räntan, men icke jorden, hvilken återgick till sin förra skattenatur, så att jorden under denna natur egdes af stipendii-inrättningen efter verkställd reduktion, men blef åter frälse genom Kongl. brefven den 25 Oktober 1694, den 8 Februari 1695 och den 31 Oktober 1696. — Om man derföre med curatorerne ville anse att testamentet i någon del förlorat kraft och verkan, blefve denna del endast räntan, men icke sjelfva jorden, af de hemman som kallades donerade; likasom klart vore, att den af curatorerne förmenta skilnad icke existerade hvad jorden anginge och det stöd således förfölle, curatorerne för deras hemställan om jordens skatteförsäljning från en sådan skilnad velat hemta.

Testamentet måste derföre, efter Kammar-kollegii åsigt, tjena till grund för bedömandet af frågan, huruvida någon skatteförsäljning, det är afhändande från stipendii-inrättningen och öfverlåtande till åboerne af eganderätten till jorden, borde tillståndas eller icke, och detta lika beträffande alla hemmanen utan undantag. —

Efter härofvän citerade ordalydelsen i testamentet skulle visserligen en sådan åtgärd icke kunna ega rum; men om detsamma åter granskades och bedömdes icke blott till ordalydelsen i en punkt, utan till dess syftning i sin helhet och således med hänseende till det ändamål, som genom gåfvän velat vinnas, trodde Kollegium något hinder för den ifrågasatta åtgärden icke uti testamentet förefinnas. — Enkefru Hvitfeldts hufvudföremål med testamentet var att bereda Göteborgs Gymnasium och den studerande ungdomen en inkomst, att på af henne föreskrifvet sätt användas, men jemte detta hufvudföremål hade hon i testamentet uttryckt en annan afsigt, då det heter: »Härhos vill jag hafva förbehållit att de fattige bönder, som godset besitta, efter min död icke blifva turberit och besvärade med osedvanliga pålagor eller arbete mera än af nöden göres till gårdarne och gårdarnes afinge att hålla vid like, mycket mindre att göra lån af dem till någon annan med arbete, skjutsfärd eller annat otillbörligen af dem, som godset efter min död kan förvalta». — Om nu skatteförsäljningen vore en åtgärd, som kunde hafva till påföljd att stipendii-inrättningen beröfvades något af den inkomst, om hvars åtnjutande den blifvit genom testamentet försäkrad, kunde eller borde en sådan åtgärd icke ifrågakomma, men en slik påföljd af skatteförsäljningen kunde lika litet dermed åsyftas som deraf inträffa, om den på behörigt sätt verkställdes. Tvärtom måste skatteförsäljningen medföra: 1:o för stipendii-inrättningen icke blott icke någon minskad inkomst, helst hvad af hemmanen förut utgjorts äfven dädanefter borde oafkortadt utgå, utan äfven ökade tillgångar genom de för hemmanen inflytande köpeskillingar, och 2:o för åboerne betydliga, lätt insedda fördelar, hvaraf de under nuvarande förhållande lika litet voro som kunde vara i åtnjutande. — Då således en skatteförsäljning, efter Kollegii åsigt, skulle på märkligt sätt befrämja icke blott testamentets hufvudföremål, utan äfven den deruti uttryckta välvilja för åboerne, och testamentet, lika med hvarje annan handling, om hvars tydning och tillämpning olika meningar sig yppa, företrädesvis borde tydas och tillämpas till öfverensstämmelse med de tankar, författaren eller upprättaren rimligast kan antagas hafva hyst och till vinnande af det mål, som åsyftats, ansåge Kollegium uti testamentet något hinder icke förefinnas för Kongl. Maj:t, under hvars protektion hela donationen blifvit ställd, att en sådan skatteförsäljning i nåder besluta, lika litet som ordalydelsen i öfriga delar af testamentet lagt hinder i vägen för de från samma ordalydelse afvikande åtgärder, som förut i fråga om godsets förvaltning och inkomsternas användande blifvit vidtagna; hvadan Kollegium, som icke kunde dela Bondeståndets uttalade mening att ärendet vore af beskaffenhet att tillhöra Rikets Ständers åtgärd, underdånigst tillstyrkte, att Kongl. Maj:t täcktes i nåder besluta det eganderätten till de stipendii-inrättningen tillhörande hemman och lägenheter skulle åt åboerne upplåtas.

Genom nådigt Bref den 11 April 1853 har emellertid Kongl. Maj:t, jemte det Han förklarar det Han ansett sig icke böra i strid med det af Margaretha Hvitfeldt upprättade testamente bifalla att hemmanen af deras arrendatorer till skatte

lösas», anbefallt Kammar-kollegium att, efter vederbörandes hörande, inkomma med underdånigt förslag till sådan förändring i de för stipendiihemmanens förvaltning och upplåtande gällande föreskrifter, att derigenom, utan men för stipendiikassan, hemmans-åboernas bästa, såvidt rättvist och billigt vore, måtte kunna befrämjas.

Sedan Kammar-kollegium afgifvit sitt underdåniga utlåtande i ämnet samt Rikets Ständer i underdånig skrifvelse den 20 Maj 1857 — under åberopande af det erkända behofvet af åtgärder till förbättrande af stipendiihemmans-åboernas ställning och då de befintlige olägenheterna syntes i väsentlig mån kunna afhjelpas, på samma gång som stipendii-inrättningens fördel befrämjades, om ifrågavarande hemman på lämpliga vilkor under eganderätt till åboerne upplåtes — anhållit att, för så vidt sådant ej redan skett, fullständig undersökning måtte anställas, till utredande af Kongl. och Hvitfeldtska stipendii-inrättningens samt åboernes ömsesidiga förhållanden och att, i händelse deraf befunnes, att åboerne icke finge tillgodonjuta de rättigheter, hvilka genom Hvitfeldtska testamentet och gällande stadgar blifvit dem tillförsäkrade, Kongl. Maj:t täcktes i nåder vidtaga sådana åtgärder, att åboerne skyndsamligen måtte blifva försatta i den belägenhet, som med rättvisa och billighet öfverensstämde, samt att Kongl. Maj:t jemväl täcktes i nåder tillse, huruvida och i hvad utsträckning försäljning till skatte af Hvitfeldtska stipendiihemmanen lämpligen skulle kunna åstadkommas; så anförde curatorerne uti underdånig skrifvelse den 10 Januari 1869, hurusom det skulle för stipendii-inrättningen blifva fördelaktigt, om nådiga kungörelsen den 8 Maj 1863, angående utvidgad frihet i afseende på öfverlåtelse af åborätt till kronohemman, finge i hänförliga delar tillämpas på stipendii-inrättningens hemman, och åborätt å dylikt hemman, hvilka således skulle under vissa för åborätten stadgade vilkor få till oskyld person frivilligt öfverlätas, äfven kunde för åboens skuld utmätas och, under enahanda vilkor, underkastas exekutiv försäljning; i anseende hvartill och då enligt nådiga brevet den 8 Mars 1815 med besittningsrätten till dessa hemman skulle förfaras på enahanda sätt, som i Kammar-kollegii kungörelse den 29 Februari 1808 stadgats rörande besittningsrätt till kronohemman, samt nyssnämnda bestämmelse icke skulle åstadkomma någon rubbning, vare sig i stipendii-inrättningens eganderätt till jorden eller uti åboernas besittningsrätt, alltid beroende deraf att denna författningen utöfvades, utan ovedersägligt komme att medföra fördelar såväl för stipendii-inrättningen som för åboerne sjelfva och det allmänna, curatorerne hemställde, att Kongl. Maj:t måtte i nåder bifalla curatorernes förslag angående frivillig och tvungen öfverlåtelse af åborätt till stipendiihemman.

Öfver denna framställning, hvaremot åtskilliga personer, enligt uppgift innehavande åborätt till stipendiihemman, i en till Kongl. Maj:t ingifven skrift gjort anmärkningar, hafva såväl Domkapitlet och Konungens Befallningshafvande i Göteborg som Kammar-kollegium afgifvit underdåniga utlåtanden, hvarefter ärendet af Kongl. Maj:t företogs till afgörande den 9 December 1871; och har Kongl. Maj:t dervid, med afseende å stadgandet i Margaretha Hvitfeldts testamente, hvarigenom ifråga-

varande hemman blifvit gifna till Gymnasiet i Göteborg och den der studerande ungdom af Bohus län, med förklarande tillika, att samma gods icke finge säljas, bytas eller förvandlas till annat bruk än Margaretha Hvitfeldt i listiden förordnat, funnit omförmälda hemmans upplåtande till åboerne under eganderätt, hvilken åtgärd jemväl blifvit af Domkapitlet i Göteborg, såsom målsman för läroverket och dess studerande ungdom, afstyrkt, icke nu mer än tillförene kunna medgifvas; men som utredt vore, att en af de förnämsta orsakerna till stipendiihemmans-åboernes ekonomiska obestånd vore att finna i det, väl icke i berörda testamente grundade, men i senare tider tillkomna, ännu gällande stadgandet om åborättens bibehållande inom gamla åbostammen, så länge medlem af densamma finnes, utan rättighet för åbo att, äfven om hvarken han sjelf eller hans anhöriga, såsom ofta inträffat, eger förmåga eller medel att hemmanet väl bruka och förestå, genom åboskapets öfverlåtande på oskyld man mot skälig vedergällning, förskaffa sig bättre ekonomisk ställning, på samma gång som hemmanet genom dylik öfverlåtelse skulle kunna beredas bättre skötsel; alltså och då, vid det förhållande att jordeganderätten till hemmanen icke kunnat åboerne medgifvas, lämpligare utväg till afhjelpande af ofvanberörde missförhållanden icke förefunnes, än tillåtelse under vissa vilkor till åboskapets öfverflyttning äfven å oskyld person, hufvudsakligen i öfverensstämmelse med de i nådiga kungörelsen den 8 Maj 1863, angående kronohemmans öfverlåtande, bestämda grunder; har Kongl. Maj:t, med anledning af stipendii-inrättningens curatorers härutinnan gjorda och af samtliga deröfver hörda myndigheter understödda underdåniga framställning, pröfvat skäligt förklara, det må, under de vilkor som kunna finnas lämpliga, åborätt till hemman, tillhöriga Kongl. och Hvitfeldtska stipendii-inrättningen i Göteborg, kunna af åborättens innehafvare öfverlätas å annan än medlem af gamla åbostammen; och emedan, mot medgifvande åt åboerne af denna förmån, stipendii-inrättningen ock borde tillförsäkras, i den mån sådant ske kunde, skydd mot skada och förlust, förorsakad genom fortfarande försumlighet eller vanskötsel af hemman från åboernes sida, och tillika på det att för dugliga och arbetssamma åboer, måtte underlättas vinnandet af kredit för erhållande af det till hemmansbruket erforderliga förlag, har Kongl. Maj:t jemväl förordnat, att åborätten må kunna för åboens gäld tagas i mät och exekutive försäljas, under de vilkor som framdeles komma att af curatorerne Kongl. Maj:ts nådige pröfning underställas.

Det är sistnämnda bestämmelse, eller *att åborätten skulle kunna för åboens gäld tagas i mät och exekutive försäljas*, som motionären finner för åboerne olycksbringande och af sådan anledning önskar få undanröjd, innan den blifvit i detalj genomförd och vunnit tillämpning.

Till stöd för sin framställning härom anför motionären: att den jemförelsevisa ringa skatt, som af hvarje helt mantal årligen bör erläggas till stipendiiifonden, nemligen för både hemmansrättan och ofvan omförmälda kornskatt i medeltal omkring 120 R:dr för de bättre hemmanen och vid pass 80 R:dr för de öfrige, ådaga-

lägger såväl, huru mycket åboerne blifvit gynnade i Fru Hvitfeldts testamente, som ock att de äro åboer och alltså icke kunna, såsom stundom händt, förblandas eller jämföras med arrendatorer; att genom Kongl. brefvet den 29 Mars 1768 stadgats, det besittningsrätten borde gå i arf till åboernes barn och bröstarfvingar, en bestämmelse som vidare bekräftats medelst Kongl. brefvet den 8 Mars 1815, hvori åboerne, deras enkor och bröstarfvingar erhålla samma åbo- och besittningsrätt till ifrågavarande hemman, som enligt Kongl. Kammar-kollegii kungörelse den 29 Febr. 1808 var stadgad för åboer å kronohemman; att hvad curatorerne med sitt tillstyrkande af den tvungna försäljningen åsyftat, eller trygghet mot vanskötsel af hemmanen och bristande betalning af skatterna, kunde vinnas genom mindre stränga medel, nemligen dels tillämpning med nödig urskiljning af det redan befintliga stadgandet om besittningsrättens förlust för åbo, som gjort sig skyldig till grof underlåtenhet i uppfyllandet af sina skyldigheter, och dels att borgesmännen tillhöllos att fullgöra de förbindelser, de för åboerne sig iklädt, något som ytterst sällan lærer kommit i fråga; att, om ock vid första påseendet detta åboens skiljande från besittningsrätten kunde tyckas vara en lika sträng och äfventyrlig åtgärd som besittningsrättens exekutiva försäljning, det dock borde bemärkas, att åboerne i förra fallet stodo under uppsigt af sin styrelse, curatorerne, hvilka endast i svårare fall kunde komma att tillämpa föreskriften om åborättens förlust, men att åter i senare fallet åboerne blefve beroende af hvarje fordringsegares utsökningsåtgärder, hvilka icke lemnade åboerne något rådrum; samt att båda de sålunda uppgifna medlen mot vårdslösa åboer å Hvitfeldtska hemmanen otvifvelaktigt skulle verka fullt ut så mycken förbättring af åboernes ställning och bidraga till deras ordentlighet som den stränga åtgärden att å exekutiv auktion sälja bort åborätten för en obetydlig penning.

»Skulle nu, på sätt af curatorerne är hemställdt och af Kongl. Maj:t generelt beslutadt, åborätten kunna tagas i mät och för åboernes skuld på exekutiv auktion försäljas; med hvilket belopp», frågar motionären, »tror man väl att blotta besittningsrätten skulle kunna betalas? — Alldeles gifvet och klart är det ju, att åborätten icke kunde betalas annorlunda än mycket lågt i jämförelse med en eganderätt till hemman. Antag till exempel att för åborätten erhöles 1,500 R:dr för ett helt mantal af de medelmåttigt goda hemmanen. Årliga räntan derå efter 5 procent utgör blott 75 R:dr; men vore nu saluvärdet för hemmanet — om det med eganderätt kunde förvärfvas — till exempel 16,000 R:dr och derjemte antoges att detsamma i behållen årlig inkomst lemnade 5 procent af detta saluvärde, så erhöles 800 R:dr i sådan inkomst. Då det förut är anfördt, att innehafvaren till stipendiifonden icke har större utgift än i medeltal cirka 100 R:dr för ett helt mantal, så skulle han, som brukare och åbo på hemmanet, erhålla en årlig inkomst af nämnde 800 R:dr, blott minskad med nyssberörda utgift 100 R:dr till stipendiifonden — eller 700 R:dr; men i stället för detta belopp skulle åboen genom den exekutiva

försäljningen af åborätten för 1,500 R:dr få se sin årliga inkomst reducerad till 75 R:dr, utgörande, på sätt förut är nämndt, 5 procent å försäljningsbeloppet för åborätten." Icke ens i tillåtelsen att frivilligt öfverlåta åborätten till oskyld person ser motionären någon synnerlig fördel för åboerne, hvilka efter hans förmenande endast i nödfall skulle komma att deraf begagna sig, enär för en frivilligt öfverlåten åborätt icke kunde påräknas mer än en *i förhållande till eganderättsvärdet* obetydlig transportskilling.

Nu finner väl Utskottet, att fullständig eganderätt till de ifrågavarande hemmanen skulle för åboerne blifva långt fördelaktigare än blotta besittningsrätten äfven på de billigaste vilkor; men då hemmanens afhändande från stipendii-inrättningen ansetts stridande mot Hvitfeldtska testamentet samt åboernes och Rikets Ständers upprepade framställningar om skatteköp af sådan anledning hittills icke kunnat vinna bifall, eger någon valfrihet härutinnan icke rum. Utskottet har trots sig endast böra undersöka, huruvida bestämmelserna i Kongl. brefvet den 9 December 1871 kunde anses i tillämpningen blifva för åboerne af menligt inflytande. Sådant är, efter Utskottets uppfattning, ingalunda förhållandet. Fast heldre vill det synas Utskottet, som om ej blott rättigheten att frivilligt å oskyld person öfverlåta åborätten, utan jemväl stadgandet om tvungen försäljning deraf skulle lända åboerne till bättnad, i ty att den sålunda öppnade större utsigt för långifvare att få lemnad försträckning återgäldad, måste förskaffa den företagsamme åboen ökad kredit till erhållande af nödigt förlag för hemmanets tidsenliga skötsel och häfd.

I betraktande häraf och då den omständighet, att curatorerne framkommit med förslaget om den exekutiva försäljningen företrädesvis i syfte att betrygga stipendii-inrättningen mot skada och förlust genom åboernes försumlighet, torde vittna derom, att de af motionären till vinnande af sådan trygghet påpekade medel, hvilka allt hittills stått styrelsen till buds, visat sig icke nog verksamma, får Utskottet hemställa,

att motionen icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 26 Februari 1873.

På Utskottets vägnar:

Curry Treffenberg.